

DEVELOPING SOFT SKILLS THROUGH TRANSLATION - THE TABOO SUBJECT OF DEATH IN A TEXT FOR A CHILD READER

ROZVOJ MÄKKÝCH ZRUČNOSTÍ PROSTREDNÍCTVOM PREKLADU – TABUIZOVANÁ TÉMA SMRTI V TEXTE URČENOM DETSKÉMU ČITATEĽOVI

ADRIANA INGRID KOZELOVA¹ – BLANKA JENCIKOVA²

¹ *Inštitút germanistiky a romanistiky, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 78, Prešov, Slovensko, adriana.kozelova@unipo.sk*

² *Inštitút germanistiky a romanistiky, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 78, Prešov, Slovensko, blanka.jencikova@unipo.sk*

Abstract

Soft skills are generally understood as skills that are usually associated with human interaction, communication and social behaviour. These include communication, i.e. the ability to communicate effectively and clearly with other people. It includes the ability to listen, to express ideas and opinions, but also to understand both verbal and non-verbal communication. If translation is understood as communication, the translator should be able to ensure the transfer of the communicated idea from the original to the target culture. In translation, however, we often encounter situations where the communicative intention is clear, but a number of factors can influence its realisation. One of these is the issue of death, which literature and fiction help to process and deal with to some extent. But what about children's literature and the child reader? The aim of this paper is to highlight the aforementioned issue through texts of ancient mythology addressed to a child recipient, and at the same time to highlight translation as a tool that enables the training of soft skills.

Keywords

translation, death topic, soft skills

Úvod

Rešeršovaním informácií v oblasti mäkkých zručností sa môžeme dopracovať k ich sumarizácii, ktorá viac-menej zhodne ponúka konkrétny súpis zručností dôležitých pre fungovanie v komunite, najčastejšie v pracovných kolektívoch. Rovnako sa dozvieme, že ich rozvoj je významný už od útleho veku, počnúc žiakmi na základných školách až po vysokoškolákov. Pritom v médiách sa často stretávame s kritikou, že rozvoju mäkkých zručností sa venuje v školstve nedostačujúca pozornosť. Jednou z autoriek, ktorá tému sleduje je K. Gandžalová zo Stredoeurópskeho inštitútu pre výskum práce (CELSI), spolupracovníčka projektového tímu *To dá rozum*¹. Vo svojom článku *Vysoké školy málo dbajú na rozvoj jazykov a mäkkých zručností* (2017) upozorňuje: „Jedna z vecí, ktorá nás zaujala počas úvodnej analýzy rozhovorov so špecialistami na ľudské zdroje v oblasti zamestnávania vysokokvalifikovaných absolventov, bol ich postreh, že naše vysoké školy nedostatočne rozvíjajú u svojich študentov takzvané mäkké zručnosti a schopnosť komunikovať v cudzom jazyku. Toto zistenie je zaujímavé aj preto, že počas fokusových skupín naň upozorňovali aj samotní študenti, keď nám hovorili, čo im vo vzdelávaní chýba“. Pritom napr. kritické myslenie je „nástroj, ktorý by sme mali používať v prípade, keď potrebujeme urobiť dôležité rozhodnutia alebo riešiť zložité problémy. Prostredníctvom kritického myslenia sa učíme vyberať dôležité a správne informácie, hodnotiť situáciu, diskutovať o možnostiach riešenia, argumentovať, obhajovať svoj názor, počúvať a prijímať názory iných. Škola je veľmi dôležitým miestom, kde sa učíme kriticky myslieť. Je to miesto, kde získavame nové vedomosti, skúsenosti a kompetencie, ktoré budeme využívať aj v dospelosti“ (Sandanusová – Schlarmannová, 2020, 4).

¹ *TO DÁ ROZUM* je projekt o výskume a odbornej diskusii v oblasti školstva na Slovensku. Identifikuje najväčšie problémy vo vzdelávaní, definuje novú víziu ako ucelenú zmenu školstva od predškolskej cez vysoké školy až po celoživotné vzdelávanie a nastaví kroky, ktorými bude možné víziu dosiahnuť.

1 Mäkké zručnosti a ich stručná charakteristika

Vykoupilová a Zitková (2021) pod mäkké zručnosti zahŕňajú celý rad zručností potrebných pre náš vlastný vedomý život a pre naše vzťahy s ostatnými. Patrí medzi ne komunikácia, manažment času, tímová práca, hľadanie riešení, zvládanie konfliktov, motivácia, počúvanie, obrana proti manipulácii, vedomé sústredenie a pochopenie vlastných emócií a mnohé ďalšie. Dôraz na rozvoj mäkkých zručností je jedným z dôležitých myšlienkových prúdov v koncepcii súčasného školstva a vzdelávania. Najmä reformné a alternatívne pedagogické prúdy sa zameriavajú na to, že cieľom vzdelávania by mal byť okrem získavania vedomostí (hard skills) aj rozvoj zručností potrebných na zvládanie rôznych životných situácií (soft skills). Cieľom vzdelávania by teda malo byť získanie a rozvoj zručností, ktoré umožňujú žiť šťastný a plnohodnotný život.

Nasledujúci sumár mäkkých zručností a ich krátke charakteristiky svedčia o tom, že ich rozvoj je potrebný pre praktický život a absolventi štúdia by mali vedieť deklarovať, že nimi disponujú a dokážu sa tak lepšie uplatniť na pracovnom trhu. Najčastejšie uvádzané mäkké zručnosti, ktoré sme vyseletovali, uvádza aj M. Danao v známom magazíne Forbes². Sú nimi:

1. Komunikácia

Komunikácia ako mäkká zručnosť zahŕňa schopnosť jasne vyjadrovať myšlienky a pocity, poskytovať informácie, ako aj schopnosť počúvať a porozumieť tomu, čo hovoria ostatní. Zahŕňa nielen verbálnu, ale aj neverbálnu komunikáciu, ktorú predstavujú gestá, mimika, tón hlasu a očný kontakt. Jej súčasťou je aj aktívne počúvanie, pretože predpokladom komunikácie je aj schopnosť plne sa sústrediť na to, čo hovoria ostatní, porozumieť ich prejavu, klásť relevantné otázky a poskytovať spätnú väzbu.

2. Tímová práca

Schopnosť pracovať s inými ľuďmi v tíme je dôležité pre spoločné stanovovanie cieľov, rozdeľovanie úloh a spoluprácu na riešení problémov. Každý člen tímu by mal poznať svoje zručnosti a kompetentnosti a ponúknuť ich pri riešení konkrétnej úlohy alebo projektu.

3. Empatia

Slovník súčasného slovenského jazyka³ uvádza definíciu:

empatia [-t-] -ie ž. (gr.) i psych. ► vcíťovanie sa, vžívanie sa do pocitov, konania al. myslenia inej osoby: mať potrebnú mieru, schopnosť empatie; dôležitosť empatie v komunikácii; poznávací e. chápanie spôsobu uvažovania a konania inej osoby.

Empatia je nezastupiteľná pre vytvorenie pozitívnych vzťahov v akomkoľvek kolektíve bez ohľadu na vek, postavenie, pracovnú pozíciu a konkrétnu funkciu jednotlivca v procese riešenia zadanej úlohy alebo projektu.

4. Riešenie problémov

Ide o schopnosť efektívne riešiť rozpory, nesúlad vyvolaný nedostatkom zhody, rozdielnymi názormi, cieľmi, záujmami, ktoré môžu vzniknúť v interakcii s ostatnými ľuďmi. Predpokladom je schopnosť komunikovať, vyjadrovať svoje pocity a nájsť kompromisné riešenia akceptovateľné pre všetky strany zainteresované v konflikte alebo v spore.

5. Časový manažment

Ide o strategickú schopnosť účinne plánovať, organizovať a riadiť čas, aby sa plnili parciálne úlohy a dosahovali sa stanovené ciele. Toto všetko si vyžaduje disciplínu. Prísny režim zároveň napomáha odbúrať stres z nevládnutia úloh v dohodnutých lehotách.

6. Flexibilita

² Spracované podľa M. Danao vo Forbes Advisor. [online] 2024. [cit. 2024-06-12] Dostupné na internete: <https://www.forbes.com/advisor/business/soft-skills-examples/>

³ Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N, O – Pn z r. 2006, 2011, 2015, 2021. [online] 2021. [cit. 2024-06-16] Dostupné na internete: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=empatia&s=exact&c=U87f&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ogs&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=bemolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#>

S touto schopnosťou prispôbiť sa novým situáciám, prostrediu alebo požiadavkám a pružne reagovať na zmeny sa často stretávame v životopisoch. Niekedy sa vyskytuje vo floskulách typu som flexibilný a dynamický, avšak flexibilita patrí medzi reálne žiadané a v praxi overované schopnosti pracovníkov.

7. Kreativita

Ak má jednotlivец tvorivé vlastnosti a schopnosti, dokáže myslieť mimo zabehnutých schém a prichádzať s novými a inovatívnymi riešeniami. Forbes upozorňuje, že kreatívni jedinci tiež poskytujú organizáciám konkurenčnú výhodu tým, že im umožňujú vyvíjať nové produkty a systémy, ktoré ich odlišujú od konkurencie.

8. Kritické myslenie

Chápeme ho ako schopnosť jednotlivca alebo kolektívu analyzovať informácie, hodnotiť ich a prichádzať k zmysluplným záverom. V. Šándorová (2013, 11-12) sumarizuje definície viacerých autorov a kritické myslenie vysvetľuje ako rozumné rozhodnutie o tom, čo robiť alebo čomu veriť. Kritické myslenie či uvažovanie je intelektuálny proces, ktorý spočíva v pojmovom uchopení, analýze, syntéze a vo vyhodnotení informácií. Myslieť kriticky znamená uchopiť myšlienku a skúmať jej východiská, podrobiť ju nezaujatému skepticizmu, porovnávať ju s opačnými názormi, vytvárať vlastné predpoklady a na základe toho zaujať určité stanovisko. Ide o zložitý proces tvorivej integrácie myšlienok a informácií, o reštrukturalizáciu konceptov. Je to aktívny a interaktívny kognitívny proces prebiehajúci súčasne na dvoch úrovniach. Obyčajne je cieľavedomý, ale rovnako môže byť tvorivo improvizatívny.

Mäkké zručnosti sú nielen aktuálne, ale v budúcnosti nepochybne naďalej budú považované za samozrejmosť. Ich získavanie je celoživotnou záležitosťou a deje sa intencionálne aj spontánne. Je dôležité, aby na ne pedagóg upozorňoval. Študenti by si mali ich význam uvedomovať a vedome ich rozvíjať. Každá veková kategória by k nim mala dostať výklad v primeranom rozsahu a na úrovni zodpovedajúcej stupňu štúdia.

2 Mäkké zručnosti a štúdium prekladateľstva

Mäkké zručnosti by mali získavať a rozvíjať aj poslucháči vysokých škôl. Vzhľadom na rozmanitosť študijných programov a odborov obmedzíme naše uvažovanie len na študentov odboru filológia v programe so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo. Mäkké zručnosti sú pre (budúcich) prekladateľov mimoriadne dôležité z niekoľkých dôvodov, na ktoré poukážeme prostredníctvom jednotlivých zručností.

1. Komunikácia

Prekladatelia musia pri výkone svojej profesie komunikovať s klientmi, ale aj s kolegami alebo s odborníkmi z rôznych oblastí. Každý typ komunikácie je pritom odlišný. S klientom sa prekladateľ musí dohodnúť na časovom harmonograme, podmienkach vytvorenia a odovzdania prekladu a samozrejme na cene. S odborníkmi nadobúda komunikácia úplne odlišný rozmer. Odborná komunikácia je špecifickým druhom komunikácie, ktorý sa uskutočňuje medzi prekladateľom a odborníkmi v rámci určitého odborného kontextu. Táto forma komunikácie je charakteristická používaním odborného jazyka a terminológie špecifických pre konkrétnu problematiku, ktorá je predmetom komunikácie.

2. Tímová práca

Prekladatelia pracujú aj v tímoch, najmä ak ide o zadanie týkajúce sa náročnejšieho a objemnejšieho textu. Schopnosť spolupracovať môže zlepšovať kvalitu prekladu, napr. tým, že sa účelovo vytvárajú spoločné glosáre (príkladom je audiovizuálny preklad dlhých seriálov a telenoviel, na ktorom participujú viacerí prekladatelia). Túto zručnosť si študenti osvojujú pravidelne počas štúdia, pričom si skúšajú rozličné pozície v tíme: zadávateľ, manažér, prekladateľ, korektor.

3. Empatia

Empatia má v preklade pomerne osobitú funkciu a je veľkou výhodou, ak prekladateľ či možno ešte viac tlmočník rozumie spôsobu uvažovania a konania inej osoby. Porozumenie kultúrnym rozdielom a schopnosť vžiť sa do pocitov a perspektív iných ľudí je v preklade jedným z kľúčových hľadísk. Empatia pomáha prekladateľom vytvárať texty, ktoré sú kultúrne senzitivné, čiže rešpektujúce východiskovú aj cieľovú kultúru.

4. Riešenie problémov

Prekladateľ a už dnes zrejme neprekvapí a nevyvedie z miery, ak dostane ako predlohu nejednoznačný alebo dokonca defektný text originálu. Problematickou je tiež neočakávaná špecifická terminológia. Komplikáciou môžu byť kultúrne referencie odkazujúce na málo známe alebo nepoznané reálie. Pridať sa môžu aj komplikované

interakcie medzi zainteresovanými stranami, tie sú však príznačnejšie pre tlmočenie, obzvlášť napr. pre komunitné tlmočenie. Príkladom môže byť tlmočenie súdneho procesu, ktoré sa deje za „špecifických situačných podmienok, ktoré súvisia s predmetom súdneho procesu (ktorý môže vyvolávať napätie, stres, neistotu a pod.)“ (Poľáková, 2017, 145). Komunitné tlmočenie „sa v novodobých dejinách opisuje zväčša ako bezodplatná práca pre spoločnosť, ktorá na svojom začiatku nemala žiadne pravidlá, a to napriek tomu, že v skutočnosti komunitný tlmočník zastával vždy v každom konkrétnom prípade tlmočníka prizvaného ad hoc na pomoc predstaviteľom úradnej moci – polícii, prokuratúre, súdu, resp. iným zástupcom verejno-spoločenských ustanovizní (úradu práce, rodiny a sociálnych vecí, školské a zdravotnícke zariadenia), čo sa praktizuje na celom svete dodnes“ (Opalková, 2017, 126-127). Počas štúdia pripravujeme študentov na možné problematické situácie – vyučujúci sa delia o vlastné dlhoročné skúsenosti s prekladáním a tlmočením. Konkrétne riešenia v danej situácii a diskusia pomáhajú študentom vytvárať si predstavu o možných nečakaných situáciách, no riešenia sa zväčša núkajú až ad hoc. Mäkká zručnosť v tomto prípade znamená skôr pripravenosť na budúcu možnú konfliktnú situáciu.

5. Manažment času

Nie je ničím nezvyčajným, že prekladateľ súbežne vyhotovuje viaceré preklady či participuje na komplexnejších prekladových projektoch naraz. Očakáva sa, že stanovené termíny bude dodržiavať. Dobře vyvinuté organizačné schopnosti a schopnosť efektívne riadiť čas sú na plnenie lehôt a udržiavanie vysokej kvality práce nevyhnutné.

6. Flexibilita

O potrebe flexibility prekladateľa netreba zdĺhavo uvažovať. Je postačujúce uvedomiť si, že žijeme v digitálnej ére. Jazyk sa neprestajne a rýchlo mení, vyvíja a reflektuje nové skutočnosti. Prekladatelia musia byť schopní rýchlo sa prispôbiť a reagovať, pretože nové trendy a technológie nielenže neobchádzajú ani oblasť prekladateľstva a tlmočenia, ale naopak, preklad a tlmočenie ich veľmi rýchlo absorbuje. Schopnosť rýchlo sa učiť a prispôbiť je kľúčová. Prekladateľ sa na pracovnom trhu uplatní omnoho lepšie, ak je schopný flexibilne čeliť novým výzvam a adaptovať sa na nové podmienky.

7. Kreativita

Kreativita je v prekladaní kľúčovou schopnosťou. Nemáme pritom vonkoncom na mysli výlučne umelecký preklad. Prekladanie je viac než len mechanický proces. Vyžaduje si kreatívne myslenie a kreativnosť v nachádzaní prekladateľských riešení. Kreativita umožňuje prekladateľovi preniesť k cieľovému recipientovi nielen základný význam textu, ale aj zachovať autorský štýl a emocionálny dopad, čo je nevyhnutné pre vytvorenie kvalitného, pôsobivého a čitateľsky atraktívneho textu.

8. Kritické myslenie

Kritické myslenie umožňuje prekladateľovi analyzovať a pochopiť zdrojový text originálu do hĺbky. Prekladateľ musí byť schopný identifikovať kľúčové myšlienky a rozlišovať medzi primárnymi, sekundárnymi a terciárnymi informáciami. Keďže pracuje s rôznymi podkladmi a prekladateľskými pomôckami, ako sú slovníky, odborné publikácie alebo internetové zdroje, jeho kritické myslenie je *conditio sine qua non* na hodnotenie spoľahlivosti a relevantnosti informačných prameňov. Kritické myslenie umožňuje prekladateľovi identifikovať a správne interpretovať aj kultúrne rozdiely, aby bol preklad kultúrne vhodne adaptovaný a zrozumiteľný pre cieľové publikum. V tejto súvislosti treba doplniť, že prekladatelia sa stretávajú aj s etickými dilemami. Musia sa rozhodnúť, ako zrealizovať transfer, ak ide o citlivé informácie alebo ako interpretovať kontroverzné témy. No a napokon kritické myslenie umožňuje prekladateľovi reflektovať svoju vlastnú prácu, identifikovať oblasti na zlepšenie a neustále sa zdokonaľovať v prekladateľských zručnostiach.

Všetky tieto mäkké zručnosti pomáhajú prekladateľom naplňovať ciele svojej profesie: poskytovať kvalitné služby, budovať a udržiavať dobré vzťahy s klientmi a spolupracovníkmi.

3 Preklad ako nástroj získavania mäkkých zručností

Pohľad na preklad vo vzťahu k mäkkým zručnostiam je nanajvýš zaujímavý. Môžeme naň nahliadať ako na špecifické obojsmerné médium. Prekladateľ, majúci ambíciu vyhotoviť kvalitný preklad, by mal na jednej strane disponovať mäkkými zručnosťami tak, ako sme na to poukázali v predchádzajúcej kapitole. Mnohé z nich sú nevyhnutné alebo sú dokonca podmienkou na zrealizovanie adekvátneho transferu. Kreativita, flexibilita či kritické myslenie sú pri prekladaní žiaduce a nápomocné. Na druhej strane je preklad médium, prostredníctvom ktorého je možné prispievať k získavaniu a k rozvoju mäkkých zručností. Komunikačné zručnosti si jednotlivec prostredníctvom prekladu zvyšuje napr. tým, že je schopný pochopiť myšlienku komunikovanú prostredníctvom autorského textu. Komunikácia nie je výhradne verbálna výmena myšlienok, ale akákoľvek výmena alebo

odovzdávanie myšlienok a informácií prostredníctvom reči alebo iných znakových sústav. Preklad podporuje aj jej špecifickú formu, a to literárnu komunikáciu, čiže prenos estetickej informácie medzi hovoriacim a príjemcom uskutočňovaný pomocou textu literárneho diela. Prekladanie textov z jedného jazyka do druhého znamená aj pohyb medzi rôznymi kultúrami. Preklad učí mať hlboké pochopenie a rešpekt voči kultúrnym rozdielom. S tým súvisí aj empatia, keďže preklad vyžaduje schopnosť vcítiť sa do postavenia a emocionálneho rozpoloženia autora pôvodného textu. Schopnosť empatie potom možno vnášať aj do iných aspektov života a práce. Samostatnou kapitolou je kritické myslenie. Preklad nie je len výsledkom aktívnej činnosti prekladateľa – jeho produktom. Prekladanie je aj procesom, ku ktorému patrí observačná fáza. Študenti počas nej čítajú preložené texty a učia sa im porozumieť na úrovni mikroštruktúry a makroštruktúry. Pri preklade je nevyhnutné venovať veľkú pozornosť detailom, ktoré môžu mať zásadný význam. Pozorovanie prekladu, jeho hodnotenie a kritický prístup – pozitívny aj negatívny – prispievajú k rozvoju mäkkých zručností. Preklad ako produkt, ale aj prekladanie ako proces poskytujú príležitosti na rozvoj rôznych mäkkých zručností, ktoré sú cenné a oceňované v širokom spektre profesijných a osobných kontextov.

4 Tabuizovaná téma smrti, preklad a mäkké zručnosti

Beata Panáková, ako sa dozvedáme z knihy pre deti a mládež *Teseus a Ariadna*, je rozhlasovou dramaturgičkou, spisovateľkou a prekladateľkou z francúzštiny. V roku 2013 začala spolupracovať s vydavateľstvom Perfekt. Stála pri zrode Edície Medúzy, ktorá prináša prerozprávané starodávne príbehy dnešným deťom (2017). Táto skúsená prekladateľka, ktorá má na konte množstvo prekladov z francúzskeho jazyka, je zároveň autorkou mnohých textov pre deti a mládež, či už v knižnom prevedení alebo určených na dramatizáciu v rozhlase. Tieto jej skúsenosti využívame aj na prekladových seminároch, ale rovnako aj na predmete spoločného základu *Klasické jazyky a tradície*. Ako sme už zdôraznili, štúdium prekladu a získavanie prekladateľských kompetencií nepredstavuje len aktívny tréning prekladu z východiskového do cieľového jazyka, ale aj príklady dobrej praxe. Znamená to, že študenti prekladateľstva venujú čas hlbkovej lektúre vydaných prekladov, čo im umožňuje rozvíjať viaceré aspekty prekladateľskej kompetencie. Nadobúdajú skúsenosti a zručnosti v oblastiach translatológie, akými sú analýza a interpretácia textu, ale napr. aj hodnotenie a kritika prekladu, čítanie s porozumením, kulturológia a iné. Čítanie prekladov alebo autorských textov je počas štúdia prekladateľstva nezastupiteľnou, nevyhnutnou činnosťou. Aj to bolo dôvodom, prečo sme do predmetu *Klasické jazyky a tradície* zaradili čítanie príbehov antických hrdinov. Publikácia *Teseus a Ariadna* je súčasťou gréckej mytológie a patrí medzi nadčasové texty presahujúce geografické hranice. Príbehy antických hrdinov sú preto vhodným študijným materiálom pre všetky jazykové kombinácie, keďže ich preklady alebo priamo vytvorené autorské texty jestvujú vo všetkých jazykoch, ktoré sa na Filozofickej fakulte PU v Prešove vyučujú, čo potvrdila aj naša študijná skupina. Príbeh bol známy a študenti si ho mali vopred možnosť naštudovať v akomkoľvek jazyku. Na seminároch predmetu *Klasické jazyky a tradície* bol vybraný umelecký text *Teseus a Ariadna* od B. Panákovovej predmetom translatologického záujmu, so zameraním na konkrétny a relatívne špecifický problém. Ide o text určený detskému a mládežníckemu čitateľovi a jeho súčasťou je téma smrti. Študenti dostali za úlohu všimnúť si uvedenú tému, jej prítomnosť, frekvenciu a jej jazykové stvárnenie. Všetko toto samozrejme so zreteľom na cieľového recipienta, pričom hlavným úmyslom tejto aktivity bolo po analýze a po diskusii zhodnotiť a rozhodnúť, či je jazyková zložka príbehu adekvátne zvolená vo vzťahu k vekovej skupine a k epickému žánru – k mýtu. K rozvoju prekladateľských zručností sa tak prirodzenou cestou pridali aj mäkké zručnosti, ktoré si študenti upevňovali práve vďaka prekladateľským aktivitám.

Základnou mäkkou zručnosťou, aplikovanou a rozvíjanou zároveň, bola komunikácia. Mala prevažne formu vzájomných dialógov. Študenti debatovali o vyobrazení smrti, ktorá je v niektorých pasážach vyjadrená obzvlášť kruto a detailne. Smrť je v gréckej mytológii vykreslená skutočne farbisto. Najrozmanitejšie spôsoby, ako niekoho pripraviť o život boli zároveň uznaním verbálnej kreativity B. Panákovovej, ktorá rozpráva príbehy Tesea nasledovne:

„*Dalšia Teseova cesta viedla cez Korintskú úžinu, kde sídlil zlovestný škodca Sinis, prezývaný aj „ohýbač borovic“. Bol to obor, čo poľahky ohol vrcholky vysokých borovic tak, že sa dotýkali zeme. A veru podlo využíval svoju silu. Nútil počestných, aby mu pomáhali, a keď stromy ohli, priviazal ich o dva vrcholce a potom pustil. Stromy sa prudko vyrovnali a v povetrí roztrhli nešťastníka na dve polovice“* (Panáková, 2017). Kreativnosť nemožno uprieť ani postavám gréckej mytológie. Príbeh obra Kerkyóna podnecuje predstavivosť, čo potvrdili dialógy študentov po oboznámení sa s jeho vyvážaním:

„*Na ceste do Atén bolo ešte treba prejsť krajom, kde vyčíňal obor Kerkyón – netvor, čo každého, koho stretol, neľútostne rozdrvil medzi kameňmi. Teseus zastal v skalnej úžine a čakal. Obor sa priblížil k novej koristi. A vtom zadunel hromový úder. To Teseus udel svojím železným kyjakom do skalnej steny, jedným úderom ju rozdrvil na kusy a dážď z kameňov zasypal ničomného Kerkyóna na večné veky“* (Panáková, 2017). Študenti zároveň ocenili slovnú ekvilibristiku B. Panákovovej, ktorá si s lexikálnou zložkou príbehu poradila excelentne. Na vykreslenie

atmosféry strachu a smrti využila pestrú a bohatú slovnú zásobu. Spomenúť možno: *smrtiaci úder, neblahá zvesť, neblahé posolstvo, rozďavená papuľa s vycerenými zubami, laby s ostrými pazúrmí*, na stožiari sa *temneli* čierne plachty. Ak tomu pridáme ďalšie pasáže z knihy, napr. skutočnosť, že Medeia pripravila čašu so *smrteľným jedom*, atmosféra príbehu sa ešte viac umocňuje. Ďalej sa v opise dozvedáme, že *čierne plachty* sú znakom *zármutku a strachu*. Na dokreslenie atmosféry smrti spomína B. Panáková *sieň plnú ľudských kostí*.

Grécka mytológia poskytuje priestor aj na preverenie empatie. Nie je to však len empatia s obeťami besnenia postáv antickej mytológie, ale bez pochyb aj s detským a mládežníckym čitateľom, ktorý sa v knihe dozvedá napríklad to, že „*na samých hraniciach Aténskeho kráľovstva býval ohavný Prokrustes. Mal dom pri ceste. Striehol na pocestných a úlisne ich pozýval k stolu. Častoval ich jedlom a vínom a potom im núkal nocľah. Lenže z Prokrustovho lôžka nikto nevstal živý. Tých, čo boli menší než posteľ, naťahoval ako na škripci, až kým naposledy nevydýchli. Tým, čo boli väčší, zas bez milosti odtínal všetko, čo prečnievalo. Teseus sa nedal zlákať falošnou pohostinnosťou. Nečakal na pozvanie, zvalil Prokrusta na jeho vlastné lôžko a naložil s ním rovnako, ako on nakladal s úbohými pocestnými. Odtiaľ mu prečnievajúcu hlavu“ (Panáková, 2017). Práve empatia študentov viedla k živej debate o tom, či sú uvedené kruté opisy vhodné pre danú vekovú kategóriu. Keďže študijná skupina sa rozdelila na dva protichodné myšlienkové tábory, nasledovalo preverenie ďalšej mäkkkej zručnosti, a to tímovej práce. Úlohou oboch skupín bolo preskúmať, či je výber lexiky vhodný. Tvrdenie mali vedecky ukotviť, nie zakladať na dojmoch. K tímovej práci sa týmto pridala ďalšia mäkká zručnosť – riešenie problémov. Rešeršovaním v oblasti literárnej teórie a porovnávaním viacerých definícií a znakov mýtu sa obe názorové línie zhodli na tom, že akékoľvek, hoci aj kruté a neľudské vyobrazenie smrti, má v mytológii osobitnú funkciu. Podľa Paštékovej (2014) mýtus možno vo všeobecnosti označiť za istý druh konvenčnej/ustálenej metafory, definovanej aj ako *metaforický status*. V kontexte doby mýtus nadobúda vždy nové významy, reflektujúce meniacu sa realitu. A to nielen umeleckú a kultúrnu, ale aj historickú, sociálnu, ekonomickú, politickú či vzdelanostnú úroveň recipujúcej populácie. Tento aspekt evokuje chápanie mýtu ako metafory v širšom zmysle, teda skôr ako podobenstvo či alegóriu (Paštéková, 2014). Pre detského a mládežníckeho čitateľa je jednoduchšie uvedomiť si všetky dané skutočnosti aj vďaka ďalším jazykovým a štylistickým prostriedkom, ktoré autorka využila. Vetrná syntax je na mnohých miestach textu archaizujúca, čo je typické pre mýty, báje, povesti a legendy. Archaizmy nachádzame aj na úrovni lexiky, napr. verbum *mrieť* alebo adjektívum *neblahý*. Príznačné sú aj veštby. Jedna z nich zaznieva v príbehu celkom trikrát: *Zo syna sa budeš tešiť, aby si mrel od žiaľu*. A samozrejme aj jej zopakovanie na troch miestach príbehu plní nielen funkciu gradácie, ale zdôrazňuje aj symbolickosť číslovky *tri*.*

Všetky vyššie spomínané príklady dokazujú, že si študenti mali možnosť prostredníctvom prekladu a formou tímovej spolupráce súbežne rozvíjať mäkké zručnosti aj prekladateľské kompetencie.

Záver

Kontroverzná téma smrti v umeleckom texte adresovanom detskému a mládežníckemu čitateľovi bola zámerným provokujúcim mechanizmom, ktorý mal spustiť interakcie študentov. Téma poslúžila ako spontánny a zo strany vyučujúcej zároveň ako intencionálny spúšťač vzájomnej komunikácie podloženej argumentáciou. Potvrdilo sa, že kritické myslenie ako jedna z mäkkých zručností je a musí byť počas celého štúdia prekladateľstva a tlmočenia rozvíjaná kontinuálne a systematicky. Je nevyhnutnou podmienkou na postupné zdokonaľovanie sa v prekladateľských kompetenciách, ktoré sú komplementárne s mäkkými zručnosťami.

Článok je výstupom z projektov KEGA č. 004PU-4/2024 Téma smrti pre život – umelecká literatúra pre deti a mládež v literárnovedných a didaktických súvislostiach a VEGA 1/0242/24 Literatúra ako nástroj rozvíjania empatie u čitateľov.

Literatúra

DANAO, M. 2024. 11 Essential Soft Skills In 2024 (With Examples). In Forbes Advisor. [online] 2024. [cit. 2024-06-12] Dostupné na internete: <https://www.forbes.com/advisor/business/soft-skills-examples/>

GANDŽALOVÁ, K. 2017. Vysoké školy málo dbajú na rozvoj jazykov a mäkkých zručností. [online] 2017. [cit. 2024-06-16] Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/blog/928120/vysoke-skoly-malo-dbaju-na-rozvoj-jazykov-a-makych-zrucnosti/>

OPALKOVÁ, J. 2017. Dynamika noriem (nielen) súdneho prekladu. In Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 125 – 143. ISBN 978-80-223-4399-2.

PANÁKOVÁ, B. 2017. Teseus a Ariadna. Edícia Múzy. Bratislava: Perfekt, 2017. 48 s. ISBN 978-80-8046-857-6.

PAŠTÉKOVÁ, S. 2023. Poetika mýtu. In Hyperlexikón literárnovedných pojmov. ISSN 2989-3283. [online] 2023. [cit. 2024-06-18] Dostupné na internete: <https://hyperlexikon.sav.sk/sk/pojem/zobrazit//poetika-mytu>

POLÁKOVÁ, L. 2017. Slovník ustálených slovných spojení pre súdnych tlmočníkov. In Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 144 – 153. ISBN 978-80-223-4399-2.

SANDANUSOVÁ, A. – SCHLARMANNOVÁ, J. 2020. Kritické a tvorivé myslenie v príprave učiteľ'ov biológie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020. 75 s. ISBN 978-80-558-1637-1.

ŠÁNDOROVÁ, V. 2013. Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. [online] 2013. [cit. 2024-06-16] Dostupné na internete:

https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/v.____ndorov__met_dy_a_formy_pr_ce_podporuj_ce_kritick__myslenie____iakov_zo_szp.pdf

VYKOUPILOVÁ, H. – ZITKOVÁ, H. 2021. Odhalte kouzlo soft skills z nevhodnej perspektivy a proleťte se balónem. [online] 2021. [cit. 2024-06-16] Dostupné na internete: <https://www.ped.muni.cz/komensky/clanky/odhalte-kouzlo-soft-skills-z-nevhodnej-perspektivy-a-prolette-se-balonem>